

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 4, 2019 | 26.04.2019 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.4.35](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.4.35)

УДК 336.1:352: 334.722

А. Р. Дуб,
кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»
ORCID: 0000-0001-6377-1556

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРА У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Andrii Dub
PhD (Economics), Associate professor, Senior Research Fellow,
State Institution «Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine»

INTEGRATED EVALUATION OF THE ENTERPRISE SECTOR IN FORMATION OF FINANCIAL CAPACITY OF REGIONS IN DECENTRALIZATION CONDITIONS

Формування фінансово самодостатніх конкурентоспроможних регіонів передбачає наявність відповідної фінансової бази. Визначальна роль в наповненні місцевих бюджетів відводиться бізнесовим структурам та фізичним особам-підприємцям, які є платниками податків та зборів, та роботодавцями для фізичних осіб, які також сплачують податки.

У ході дослідження нами складено рейтинг регіонів за потенціалом підприємницького сектора наповнювати місцеві бюджети, а також проведено співставлення можливостей бізнесових структур конкретного регіону забезпечувати надходження до місцевих бюджетів із податкоспроможністю відповідного регіону за податком на доходи фізичних осіб, єдиним податком та податком на прибуток.

Виявлено, що кращі можливості для місцевого розвитку мають регіонах, де зосереджено найбільша кількість підприємств, фізичних осіб-підприємців, найманих працівників, а також вищий рівень середньої заробітної плати. Поруч з тим, слабші регіони мають відносно достатній потенціал підприємницького сектора для формування доходів своїх місцевих бюджетів. Обґрунтовано, що підвищити роль підприємницького сектора у наповненні місцевих бюджетів дозволить виведення заробітної плати з «тіні», її своєчасна і в повному обсязі виплата.

Formation of financially self-sufficient competitive regions implies the availability of the appropriate financial base. Business entities and individual entrepreneurs are the main taxpayers and dues, so they play a major role in formation of local budget revenues. Our study was to identify the strong and weak regions for the potential of the entrepreneurial sector to form local budgets (ranking the regions), as

well as in comparison the opportunities of the business structures to provide revenue to local budgets with the tax capacity of the specific region.

More than two thirds of all local budget revenues provided by taxes that directly related to the efficiency of enterprises and the employment of individuals. Therefore, the comparison of regions with the potential of the business sector (and employed) to form local budgets carried out for personal income tax, a single tax and corporate income tax. The empirical basis of the study was information of The State Statistics Service and The State Treasury Service of Ukraine.

The ranking of regions by the integral indicator of the potential of the region's entrepreneurial sector in forming local budgets indicates the best opportunities for local development in regions where the largest number of enterprises, individual entrepreneurs, employees, and also higher average wages (Dnipropetrovsk, Kharkiv, Odessa , Kyiv and Lviv regions). Moreover, the position of regions in the ratings on the indicators of the potential of the regional entrepreneurial sector in forming the local budgets by the PIT, the single tax and corporate income tax does not always correlate with the positions of the regions with the tax capacity regions for these taxes. Possible reasons for such differences are the number of people in the regions, the volume of tax receipts, the different number of single tax payers belonging to one or other (I-IV) group of single tax payers, different rates of single tax rates in specific administrative-territorial units and so on. The higher positions of certain regions (for example, Kirovograd, Chernihiv, Sumy regions) in the rating of tax capacity, compared with the rating on indicators of the potential of the entrepreneurial sector in forming local budgets, may indicate relatively sufficient potential of the entrepreneurial sector of these regions to form revenues of local budgets.

To increase the role of the entrepreneurial sector in forming local budgets will allow the withdrawal of wages from the “shadow”, its timely and full payment.

Ключові слова: підприємства; фізичні особи-підприємці; податок на доходи фізичних осіб; єдиний податок; податок на прибуток; місцеві бюджети; податкоспроможність.

Key words: enterprises; individual entrepreneurs; personal income tax; single tax; corporate income tax; local budgets; tax capacity.

Постановка проблеми. Однією із стратегічних цілей реформи децентралізації є формування фінансово самодостатніх конкурентоспроможних регіонів. Її реалізація передбачає наявність відповідної фінансової бази, яка б дала змогу забезпечувати соціальний і економічний розвиток в кожній територіальній громаді зокрема і, як результат, в регіоні загалом.

Основою фінансів регіонів виступають місцеві бюджети, які, з одного боку, є джерелом фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування для реалізації програм та заходів, скерованих на забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад, а з другого, – їх дохідна частина віддзеркалює діяльність суб'єктів господарювання та населення, які виступають наповнювачами відповідних місцевих бюджетів. При цьому, власне бізнесовим структурам та фізичним особам-підприємцям відводиться визначальна роль, оскільки вони є не лише платниками податків та зборів (податку на прибуток, єдиного податку, плати за землю, рентних платежів та ін.), але й забезпечують робочі місця для фізичних осіб, які, у свою чергу, теж сплачують податки (зокрема, податок на доходи фізичних осіб, надходження від якого перевищують 50% (у 2018 році – 52,4%) усіх власних доходів місцевих бюджетів).

Тому особливо актуальними є питання про роль та потенціал підприємницького сектора у наповненні місцевих бюджетів, виявлення, виходячи з цього, сильних та слабких регіонів (проведення рейтингування) та співставлення можливостей бізнесових структур конкретного регіону наповнювати дохідну частину місцевих бюджетів із податкоспроможністю відповідного регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансового забезпечення місцевих бюджетів розглядають у своїх дослідженнях О. В. Калмиков [1], М. О. Коніна, Н. О. Слободянюк [2], В. В. Письменний [3] та інші. Питанням підвищення фінансової спроможності регіонів приділяють увагу М. П. Бутко [4], С. В. Сембер, О. Г. Чубарь, К. С. Машіко [5], І. З. Сторонянська, Л. Я. Бенюк [6] та інші. Методичні підходи до оцінки

конкурентоспроможності регіонів викладені у працях В. О. Безугла [7], В. Б. Захожай [8], С. В. Лазарева [9] та інших.

Цілі статті. Попри значну кількість наукових досліджень соціально-економічного та фінансового розвитку регіонів, потребують глибшого аналізу питання про рівномірність потенціалу підприємницького сектора регіонів в наповненні місцевих бюджетів, як однієї із складових формування їх фінансової спроможності.

Виклад основного матеріалу. Для місцевих бюджетів значення податкових надходжень є вищим, ніж для державного бюджету (податкові надходження за підсумками 2018 року становили 88,3% усіх власних надходжень місцевих бюджетів проти 81,9% усіх власних надходжень державного бюджету). При цьому, понад дві третини усіх власних доходів місцевих бюджетів забезпечують податки, які прямо пов'язані з ефективністю діяльності підприємств та зайнятістю фізичних осіб: податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб та єдиний податок (рис. 1). Тому на зіставленні регіонів за потенціалом наповнення підприємницьким сектором (та зайнятим у ньому населенням) місцевих бюджетів саме цими трьома податками було побудовано наше дослідження.

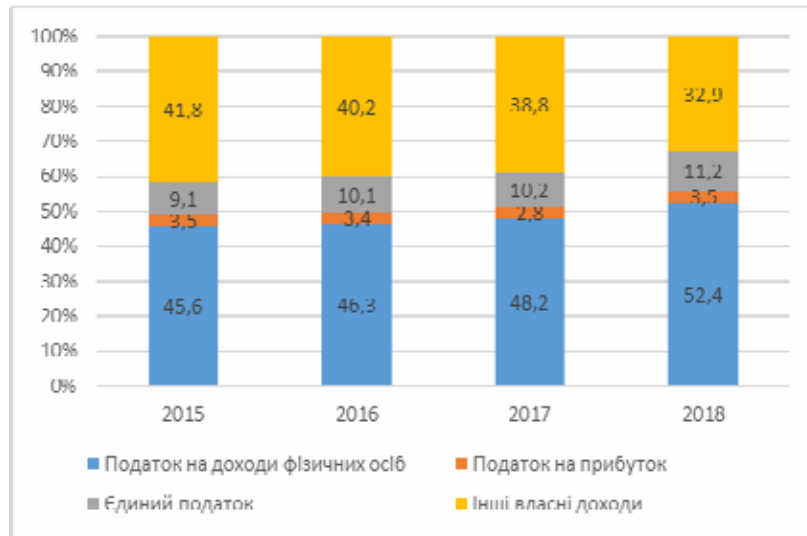

Рис. 1. Структура власних доходів місцевих бюджетів, %
Складено автором за даними [Державної казначейської служби України](#)

Для порівняння регіонів України за потенціалом суб'єктів господарювання, які функціонують на їхній території, забезпечувати дохідну частину відповідних місцевих бюджетів, було застосовано рейтинговий підхід¹. Він передбачає: 1) формування системи аналітичних показників; 2) нормування аналітичних показників для усунення їх різновимірності та приведення до зіставного вигляду; 3) консолідацію аналітичних показників у синтетичні (за окремими групами); 4) розрахунок інтегрального показника на основі окремих синтетичних показників; 5) складання рейтингу регіонів за інтегральним показником.

Емпіричною базою дослідження були дані Державної служби статистики та Державної казначейської служби України. Місто Київ не було включено у дослідження, оскільки показники по ньому в два-три рази перевищували відповідні показники по інших регіонах, що перешкоджало адекватній оцінці можливостей цих регіонів на основі вихідних результатів розрахунків.

Система аналітичних показників була сформована, виходячи з наступного:

- наповнення місцевих бюджетів єдиним податком відбувається за рахунок фізичних осіб-підприємців. Тож, за відсутності даних по обсягах сплаченого єдиного податку за групами фізичних осіб-підприємців в розрізі регіонів, для обчислення використовували показник кількості фізичних осіб-підприємців у регіоні;
- наповнення місцевих бюджетів податком з доходів фізичних осіб залежить від кількості найманих працівників на підприємствах та у фізичних осіб-підприємців, а також від розміру їхньої заробітної плати. Для розрахунків використовували чисельність найманих працівників на підприємствах та у фізичних осіб-підприємців та середньомісячну заробітну плату штатних працівників в розрізі регіонів;
- наповнення місцевих бюджетів податком на прибуток базувалось на кількості прибуткових підприємств в регіоні та обсягу, отриманого ними прибутку.

¹Методика описана в [8].

На основі нормованих аналітичних показників² було здійснено розрахунок трьох груп синтетичних показників³ (в розрізі регіонів), які характеризують потенціал підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів, а саме:

- показника потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів ПДФО (виходячи з того, що існування підприємств та фізичних осіб-підприємців, які використовують найману працю, апріорі означає наявність найманих працівників, які є фактичними платниками ПДФО);
- показника потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів єдиним податком;
- показника потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів податком на доходи підприємств.

Інтегральний показник потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів являє собою коефіцієнт, який увібрав зважені значення синтетичних показників (залежно від впливовості того чи іншого синтетичного показника в наповненні місцевих бюджетів). Тобто, інтегральний показник (безрозмірна величина) дозволяє адекватно порівняти регіонів, нівелюючи величини тих чи інших аналітичних показників в окремих регіонах.

Результати розрахунків інтегрального показника потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів⁴, а також проведене на цій основі ранжування регіонів України показало, що найбільший потенціал підприємницького сектора в забезпеченні дохідної частини місцевих бюджетів мають Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Київська, Львівська та Донецька області (таблиця 1). Отримані результати можна вважати закономірними, оскільки в регіонах першої десятки рейтингу зосереджено найбільша кількість підприємств (в тому числі, великих), фізичних осіб-підприємців, найманих працівників, а також вищий рівень середньої заробітної плати, ніж в інших регіонах країни. А от серед регіонів другої половини рейтингу – у переважній більшості випадків – простежується зниження потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів впродовж 2015-2017 років. Серед ймовірних чинників, які це спричинили, можна виокремити зменшення кількості прибуткових підприємств, величини отриманого ними прибутку, а також більше, ніж в інших регіонах, зменшення кількості фізичних осіб-підприємців (слід відзначити, що за аналізований період чисельність фізичних осіб-підприємців зменшилась в усіх без виключення регіонах, проте різною мірою).

² Нормування аналітичних показників здійснювали за формулою (для отримання коефіцієнтів, значення яких лежатимуть в межах від 0 до 1):

$$n_{jik} = \frac{T_{jik} - T_{j(\min)k}}{T_{j(\max)k} - T_{j(\min)k}}$$

де n_{jik} – нормоване значення j -го показника i -го року для k -го регіону;

T_{jik} – значення j -го показника i -го року для k -го регіону;

$T_{j(\max)k} - T_{j(\min)k}$ – відповідне мінімальне і максимальне значення j -го показника i -го року серед регіонів, які порівнюють.

³ Синтетичні показники розраховували за формулою:

$$S_{ik} = \sum_{j=1}^m n_{jik} \cdot a_{ij}$$

де m – кількість показників, які характеризують потенціал підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів i -го року;

a_{ij} – ваговий коефіцієнт j -го показника i -го року (визначалися шляхом встановлення бальної експертної оцінки значення аналітичних показників по кожній групі синтетичних показників);

k – кількість регіонів, ($k=1 \dots l$).

⁴ Розрахунок інтегрального показника в розрізі регіонів відбувався за формулою:

$$K_{ik} = \sum_{t=1}^q S_{ik} \cdot \lambda_t$$

де q – кількість груп показників;

λ – вплив (вага) i -ї групи показників на інтегральну оцінку потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів регіону. Для визначення впливу (ваги) синтетичних показників в інтегральному показнику використовували коефіцієнт (вагу) ПДФО, єдиного податку та податку на прибуток в загальних доходах місцевих бюджетів регіону.

Таблиця 1.

Інтегральний показник потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів

Місце в рейтингу	Область	2015	2016	2017	Зміна впродовж 2015-2017 рр.
1	Дніпропетровська	0,912	0,893	0,884	-0,028
2	Харківська	0,707	0,677	0,686	-0,020
3	Одеська	0,560	0,554	0,578	0,018
4	Київська	0,517	0,555	0,563	0,046
5	Львівська	0,530	0,523	0,540	0,009
6	Донецька	0,563	0,531	0,505	-0,058
7	Запорізька	0,467	0,464	0,449	-0,018
8	Полтавська	0,342	0,341	0,352	0,011
9	Вінницька	0,271	0,269	0,270	-0,001
10	Миколаївська	0,265	0,267	0,269	0,005
11	Черкаська	0,206	0,212	0,216	0,009
12	Івано-Франківська	0,193	0,194	0,197	0,005
13	Закарпатська	0,171	0,179	0,197	0,026
14	Хмельницька	0,201	0,187	0,192	-0,010
15	Житомирська	0,172	0,169	0,164	-0,007
16	Сумська	0,179	0,158	0,150	-0,029
17	Рівненська	0,172	0,168	0,146	-0,026
18	Волинська	0,152	0,153	0,138	-0,014
19	Херсонська	0,128	0,143	0,135	0,007
20	Кіровоградська	0,133	0,121	0,111	-0,022
21	Чернігівська	0,138	0,122	0,099	-0,040
22	Тернопільська	0,092	0,080	0,077	-0,015
23	Чернівецька	0,071	0,073	0,066	-0,005
24	Луганська	0,083	0,132	0,059	-0,024

Розраховано за даними: [Державна служба статистики України](#)

Для виявлення потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів окремими податками (податком на доходи фізичних осіб, єдиним податком, податком на прибуток) ми співставили охарактеризовані вище синтетичні показники (розраховані на основі нормованих аналітичних показників) із податкоспроможністю регіонів окремо за кожним зазначеним податком. Податкоспроможність регіону за ПДФО, єдиним податком та податком на прибуток розраховували як співвідношення загального обсягу надходжень відповідного податку в доходах місцевих бюджетів регіону до чисельності жителів цього регіону.

Рейтинг регіонів за коефіцієнтом потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів податком на доходи фізичних осіб майже не відрізняється від вищенаведеного рейтингу регіонів за інтегральним показником потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів, що засвідчує значущу роль ПДФО у формуванні місцевих бюджетів. Проте при співставленні із рейтингом податкоспроможності регіонів за податком на доходи фізичних осіб простежується відмінність в рейтингових позиціях окремих регіонів (таблиця 2). Так, Донецька та Івано-Франківська області, які в рейтингу за показником потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів податком на доходи фізичних осіб займали п'яту і дванадцяту позиції відповідно, в рейтингу показника податкоспроможності регіонів за податком на доходи фізичних осіб опинилися на двадцять другій та двадцятій позиціях відповідно. Натомість Сумська та Кіровоградська області, які в першому із зазначених рейтингів займали шістнадцяте і двадцяте місця відповідно, в другому рейтингу увійшли до групи регіонів першої десятки, зайнявши відповідно дев'яте і восьме місця. Аналіз показав, що така ситуація виникла внаслідок одночасної дії відразу кількох факторів, які мають вплив на розрахунок показників як одного, так і другого рейтингів. Зокрема, суттєвий вплив чинять відмінності між регіонами в кількості населення та обсягу надходжень податку на доходи фізичних осіб, які закладено в розрахунок показника податкоспроможності регіонів за податком на доходи фізичних

осіб. Наприклад, в Донецькій області кількість населення перевищує чисельність населення Кіровоградської області більш, ніж в 4,3 рази, а обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб – лише в 2,4 рази. Подібна ситуація і з Івано-Франківською областю, щоправда, розрив не такий значний. І це при тому, що заробітна плата (виходячи із середньомісячної), як в Донецькій, так і в Івано-Франківській областях – вища, ніж в Сумській та Кіровоградській областях. Це дозволяє припустити, що існують суттєві розриви в межах регіонів між кількістю отримувачів високої та мінімальної заробітної плати (незначна чисельність перших і велика кількість других).

Таблиця 2.

Зведена таблиця позиції регіону в рейтингах потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів та податкоспроможності регіонів за податком на доходи фізичних осіб, єдиним податком та податком на прибуток

	Інтегральний показник потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів	ПДФО		Єдиний податок		Податок на прибуток	
		потенціал підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів	податко-спроможність регіону	потенціал підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів	податко-спроможність регіону	потенціал підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів	податко-спроможність регіону
Дніпропетровська	1	1	2	2	8	1	1
Харківська	2	2	5	1	2	4	6
Одеська	3	4	6	3	4	2	5
Київська	4	3	1	5	1	3	4
Львівська	5	6	10	4	11	6	8
Донецька	6	5	22	10	23	7	10
Запорізька	7	7	4	6	9	5	2
Полтавська	8	8	3	9	5	8	3
Вінницька	9	10	11	7	6	9	11
Миколаївська	10	9	7	13	12	10	7
Черкаська	11	11	12	12	3	11	12
Івано-Франківська	12	12	20	15	22	15	19
Закарпатська	13	13	21	11	20	20	21
Хмельницька	14	14	15	8	13	13	20
Житомирська	15	15	14	14	16	18	17
Сумська	16	16	9	19	15	17	9
Рівненська	17	17	18	21	18	22	16
Волинська	18	18	17	18	21	19	13
Херсонська	19	19	16	17	10	14	18
Кіровоградська	20	20	8	23	7	12	15
Чернігівська	21	21	13	20	14	16	14
Тернопільська	22	23	19	22	17	21	22
Чернівецька	23	24	23	16	19	24	23
Луганська	24	22	24	24	24	23	24

Складено за розрахунками автора за даними [10-12]

Окрім того, ще одним чинником, яким можна пояснити відмінність між позиціями вказаних регіонів в рейтингах, є рівень офіційної зайнятості в межах областей. Так, рівень зайнятості населення у працездатному віці в Сумській (65,6% усього населення працездатного віку) та Кіровоградській (62,4%) областях перевищує аналогічний показник в Донецькій (58,2%) та Івано-Франківській (60,3%) областях [10].

Співставлення рейтингу регіонів за коефіцієнтом потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів єдиним податком із рейтингом податкоспроможності регіонів за єдиним податком показало

суттєві відмінності в позиції регіонів в цих рейтингах (таблиця 2). Лише окремі області (Харківська, Одеська, Вінницька, Миколаївська) залишились практично на однакових місцях в обох рейтингах. Позиції решти регіонів між рейтингами коливаються від 3 до 13 місць уверх або вниз. Причиною таких розбіжностей, скоріш за все, є різна кількість фізичних осіб-платників єдиного податку, які належать до тої чи іншої (I-IV) групи платників єдиного податку, в регіональному зрізі. Найбільша частка платників єдиного податку (53,5% усіх фізичних осіб-платників єдиного податку в Україні) на початок 2017 року належали до другої групи платників (до третьої групи належала третина усіх платників, а решта – до першої групи; по четвертій групі інформація відсутня). За період з 2013 року до початку 2017 року загальна чисельність фізичних осіб-платників єдиного податку, в Україні зменшилась на 9,3%. Проте в розрізі груп платників єдиного податку зменшення відбулось лише у першій (на 45,2%) та другій (на 14,5%) групах. У третій групі – кількість платників зросла майже в півтора рази (на 48,8%) [13]. За браком даних в розрізі регіонів глибший аналіз провести не вдалося.

Другим чинником, який спричинив різнобіжні позиції регіонів в рейтингах потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів єдиним податком та податкоспроможності за єдиним податком, є різна величина ставок єдиного податку в конкретних адміністративно-територіальних одиницях (навіть в межах одного регіону). Це обумовлено тим, що єдиний податок належить до місцевих податків і органи місцевого самоврядування мають право встановлювати його ставки, щоправда, виходячи із граничних ставок, визначених на загальнодержавному рівні. Висока гранична межа ставки єдиного податку (наприклад, для першої групи платників – до 10% розміру прожиткового мінімуму; для другої групи – до 20% розміру мінімальної заробітної плати), визначена на загальнодержавному рівні, надає доволі широку дискрецію органам місцевого самоврядування щодо встановлення ставки єдиного податку, що не може не відобразитися на наповненні цим податком місцевих бюджетів регіонів.

Спостерігаються також і відмінності в позиціях регіонів в рейтингу потенціалу підприємницького сектора регіону в наповненні місцевих бюджетів податком на прибуток та рейтингу податкоспроможності регіону за податком на прибуток. При цьому, регіони, які увійшли в топ-10 рейтингу за інтегральним показником потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів, залишились і в першій десятці рейтингу потенціалу підприємницького сектора регіону в наповненні місцевих бюджетів податком на прибуток.

Розрахунки показника потенціалу підприємницького сектора регіону в наповненні місцевих бюджетів податком на прибуток – один із синтетичних показників, які було обчислено для розрахунку інтегрального показника потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів – свідчать про вищі можливості підприємств Одеської, Хмельницької, Херсонської та Івано-Франківської областей наповнювати місцеві бюджети податком на прибуток (у першу чергу обласні бюджети, оскільки частина (10%) податку на прибуток приватних підприємств зараховується саме до доходів обласних бюджетів), аніж податкоспроможність цих регіонів за відповідним податком. А по Запорізькій, Полтавській, Миколаївській, Сумській та Рівненській областях ситуація – протилежна. Причиною розбіжностей позицій регіонів у двох зазначених рейтингах, скоріш за все, є відмінності в кількості комунальних та приватних підприємств в регіоні та обсяг отриманого ними прибутку. Оскільки десяток комунальних чи малих приватних підприємств можуть забезпечувати надходження податку на прибуток менше, ніж одне середньої величини приватне підприємство (навіть при тому, що до місцевих бюджетів надходить 100% податку на прибуток комунальних підприємств і лише 10% податку на прибуток приватних підприємств).

Підвищенню позицій регіонів у рейтингу потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів загалом і особливо щодо надходжень від податку на доходи фізичних осіб – як основного бюджетоутворюючого джерела доходів місцевих бюджетів – повинні сприяти заходи із виведення заробітної плати «з тіні». Оскільки заборгованість із виплати заробітної плати на початок 2018 року в межах країни склала понад 2,3 млрд. грн [14]. А це означає, що місцеві бюджети недоотримали щонайменше 255,8 млн грн ПДФО. Найбільші обсяги заборгованості з виплати заробітної плати та відповідно і недонарахованого податку з доходів фізичних осіб (крім Луганської і Донецької областей, які потерпають від дій агресора) були в Харківській, Київській, Запорізькій, Дніпропетровській, Сумській, Черкаській та Миколаївській областях. Суми недоотриманого місцевими бюджетами ПДФО у цих регіонах перевищували 10 млн. грн.

До недоотримання місцевими бюджетами ПДФО спричиняє також і заниження підприємцями заробітної плати, або точніше виплата частини зарплати «у конвертах». Найчастіше таким зловживають малі підприємства та фізичні особи-підприємці, в яких зайнята невелика кількість працівників.

Для запобігання порушень працедавцями трудового законодавства, неофіційного працевлаштування фізичних осіб, виплати заробітної плати «в конвертах» доцільно посилити взаємодію органів місцевого самоврядування з фіскальними органами, Пенсійним фондом, Державною службою з питань праці та іншими державними інституціями, а також проводити роз'яснювальну роботу з підприємцями та жителями громад про втрачені можливості для розвитку через недоотримання місцевими бюджетами коштів.

Висновки. Таким чином, рейтингування регіонів за інтегральним показником потенціалу підприємницького сектора регіону у наповненні місцевих бюджетів вказує на кращі можливості для місцевого розвитку в регіонах, де зосереджено найбільша кількість підприємств (в тому числі, великих), фізичних осіб-підприємців, найманих працівників, а також вищий рівень середньої заробітної плати (Дніпропетровська,

Харківська, Одеська, Київська, Львівська області), ніж в інших регіонах країни. Поруч з тим, позиції регіонів у рейтингах за показниками потенціалу підприємницького сектора регіону в наповненні місцевих бюджетів ПДФО, єдиним податком та податком на прибуток не завжди співвідносяться із позиціями регіонів за податкоспроможністю за вказаними податками. Можливими причинами таких розбіжностей є кількість населення в регіонах, обсяги надходження відповідних податків, чисельність офіційно працевлаштованих працівників, різна кількість фізичних осіб-платників єдиного податку, які належать до тої чи іншої (I-IV) групи платників єдиного податку, різна величина ставок єдиного податку в конкретних адміністративно-територіальних одиницях, відмінності в кількості комунальних та приватних підприємств в регіоні та обсяг отриманого ними прибутку. Однак, вищі позиції окремих регіонів (наприклад, Кіровоградської, Чернігівської, Сумської областей) в рейтингу податкоспроможності за ПДФО, єдиним податком та податком на прибуток, порівняно з рейтингом за показниками потенціалу підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів цими податками, може свідчити про відносно достатній потенціал підприємницького сектора цих регіонів для формування доходів місцевих бюджетів.

Підвищити роль підприємницького сектора в наповненні місцевих бюджетів дозволить виведення заробітної плати з «тіні», її своєчасна і в повному обсязі виплата.

Список використаних джерел.

1. Калмиков О. В. Оцінка місця податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / О. В. Калмиков // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 35(1). – С. 214-220. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_35%281%29_32
2. Слободянюк Н. О. Проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації / Н. О. Слободянюк, М. О. Коніна // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 611–616.
3. Письменний В. В. Податок на прибуток підприємств: проблеми розподілу між різними рівнями бюджетної системи / В. В. Письменний // Світ фінансів. – 2015. – №1. – С. 23-33.
4. Бутко М. П. Мотиваційні засади підвищення рівня фінансової самодостатності регіонів [Електронний ресурс] / М. П. Бутко, В. В. Акіменко. // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1920>
5. Сембер С. В. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності і фінансових ресурсів територіальної громади / С. В. Сембер, О. Г. Чубарь, К. С. Машіко // Регіональна економіка. – 2015. – №3. – С. 81-90.
6. Сторонянська І. З. Фінансова спроможність регіонів у контексті бюджетно-податкової децентралізації / І. З. Сторонянська, Л. Я. Бенювська // Фінанси України. - 2015. - № 6. - С. 44-57.
7. Безугла В. О. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / В. О. Безугла // Комунальне господарство городів: науково-технічний збірник. – 2005. – № 70. – С. 53-60.
8. Захожай В. Б., Корецька О. В. – Наукові праці МАУП. – 2015. – Вип. 44(1). – С. 158–165.
9. Лазарева С. В. Методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону / С. В. Лазарева, Н. В. Яблонська // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 23-31.
10. Статистичний збірник «Регіони України» 2018. Частина 1 [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Київ, 2018. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf
11. Статистичний збірник «Регіони України» 2018. Частина 2 [Електронний ресурс] / Держ. служба статистики України. – Київ, 2018. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru2ch2018.pdf
12. Річний звіт про виконання Державного бюджету України (за 2015, 2016, 2017 роки) [Електронний ресурс] / Держ. казначейська служба України. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>
13. ФОП 2012-1016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dostup.pravda.com.ua/request/fop_2012_1016_roki (Назва з екрану).
14. Заборгованість із виплати заробітної плати за регіонами у 2018 році. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/zvz/zvz_18_u.htm

References.

1. Kalmykov, O. V. (2017), “Estimation of the place of tax revenues in the revenues of local budgets”, *Ekonomichnyj visnyk universytetu* [Online], vol. 35 (1), available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_35%281%29_32 (Accessed 20 Mar 2019)/
2. Slobodyanyuk, N. O. and Konin, M. O. (2016), “Problems of forming the revenue part of local budgets under conditions of financial decentralization”, *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 2, pp. 611-616.
3. Pys'mennyj, V. V. (2015), “Enterprise Profit Tax: Problems of Distribution Between Different Equal Budget Systems”, *Svit finansiv*, vol. 1, pp. 23-33.

4. Butko, M. P. and Akimenko, V. V. (2013), "The motivational principles of increasing the level of financial self-sufficiency of the regions", *Efektivna ekonomika* [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1920>.
5. Sember, S. V., Chubar, O. G. and Mashiko, K. S. (2015), "Theoretical Approaches to Defining the Essence of Financial Capacity and Financial Resources of a Territorial Community", *Regional Economy*, vol. 3, pp. 81-90.
6. Storonianska, I. Z. and Benovska, L. Ya. F (2015), "Financial capacity of regions in the context of fiscal-budgetary decentralization", *Finance of Ukraine*, vol. 6, pp. 44-57.
7. Bezugla, V. O. (2005), "Integral Assessment of the Competitiveness of Ukrainian Regions", *Komunal'noe hozjajstvo gorodov: nauchno-tehnicheskij sbornik*, vol. 70, pp. 53-60.
8. Zakhzhay, V. B. and Koretskaya, O. V. (2015), "Method of calculation of the integral indicator of innovation orientation of enterprises", *Naukovi pratsi MAUP*, vol. 44(1), pp. 158-165.
9. Lazareva, E. V. and Yablonskaya, N. V. (2011), "Methodical Approach to Assessing the Competitiveness of the Region", *Regional Economy*, vol. 1, pp. 23-310.
10. The State Statistics Service of Ukraine (2018), "Statistical Yearbook "Regions of Ukraine" 2018. Part 1", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru1ch2018.pdf (Accessed 22 March 2019).
11. The State Statistics Service of Ukraine (2018), "Statistical Yearbook "Regions of Ukraine" 2018. Part 2", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_ru2ch2018.pdf (Accessed 22 March 2019).
12. State Treasury Service of Ukraine (2019), "Annual report on implementation of the State Budget of Ukraine (2015, 2016, 2017)", available at: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu> (Accessed 22 March 2019).
13. FOP in 2012-2016 [Online], available at: https://dostup.pravda.com.ua/request/fop_2012_1016_roki (Accessed 21 March 2019).
14. The State Statistics Service of Ukraine (2018), "Debt to pay wages by region in 2018", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/zvz/zvz_18_u.htm (Accessed 15 March 2019).

Стаття надійшла до редакції 01.04.2019 р.